

Katarzyna Parzych-Blakiewicz
Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie¹

Hagiologia „aspektowa” jako perspektywa integracji badań teologicznych i nieteologicznych

Słowa kluczowe: multidyscyplinarność badań; transdyscyplinarność badań; innowacyjność; hagiologia; święty; świętość.

Keywords: the multidisciplinary of research; the transdisciplinarity of research; the innovativeness; the hagiology; saint; the sainthood.

Opracowanie kwestii hagiologii aspektowej jako perspektywy integracji badań teologicznych i nieteologicznych ma na celu weryfikację tezy o możliwości usystematyzowania badań teologicznych w zakresie współpracy naukowej multidyscyplinarnej i transdyscyplinarnej. Propozycja przyjęcia hagiologicznej perspektywy dla badań interdyscyplinarnych umożliwi koncentrację specjalistów na wspólnym przedmiocie humanistycznym. Integracja naukowa różnych dyscyplin stwarza warunki do modyfikacji metod badawczych oraz dostarcza inspiracji w kierunku formowania „humanistyki innowacyjnej”. Celem opracowania systematyki określającej badania hagiologiczne w kontekście integracji badań teologicznych i nieteologicznych jest wskazanie warunków dla współpracy badawczej specjalistów z różnych dyscyplin humanistycznych i socjologicznych oraz opracowanie zasad „upracticznienia” wiedzy humanistycznej i teologicznej.

Obecny stan badań dostarcza szczegółowego opisu systematyki badań hagiologicznych w ramach nauk teologicznych. Doświadczenie udziału w dyskusji interdyscyplinarnej na temat przedmiotu badań hagiologicznych ujawniło potrzebę utworzenia kręgu badań transdyscyplinarnych i multidyscyplinarnych. Poniżej przedstawiony zostanie ogólny zarys

¹ Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, kaparz@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-7965-9064>.

struktury tak rozumianych badań, nazwany hagiologią „aspektową” w celu odróżnienia od hagiologii jako usystematyzowanej dyscypliny teologicznej, czyli „klasycznej”, która ma charakter fundamentalny dla hagiologii aspektowej.

1. Opis hagiologicznych badań warmińskich

Temat zaprezentowany w niniejszym artykule wynika z inspiracji wnioskami z dyskusji interdyscyplinarnej, która toczy się od roku 2010 w olsztyńskim środowisku teologicznym wokół tematyki świętych i śladów pobożności dotyczącej świętych. Do końca 2018 r. odbyło się osiem takich seminariów i jedna konferencja. Każde wydarzenie skupiło specjalistów z różnych dyscyplin, mających w swoim zakresie źródłowym treści nawiązujące do konkretnego świętego. Regularnie, w kolejnych edycjach, w dyskusji biorą udział historycy, historycy sztuki, muzykolodzy, teologowie. Zróżnicowanie tematyki determinuje poszerzenie kręgu specjalistów tej dyskusji, dołączają zatem także kulturoznawcy i religioznawcy. Pierwsze seminarium było poświęcone tematyce maryjnej i mariologicznej. Kolejne św. Józefowi (2011), św. Antoniemu z Padwy (2012), św. Mikołajkowi z Myry (2013), św. Marii Magdaleny (2014), św. Katarzynie Aleksandryjskiej (2015), wszystkim świętym z akcentem na św. Jacka Odrowąża (2016), Matce Bożej Gietrzwałdzkiej (2017), św. Jakubowi Apostołowi Starszemu (2018).

Refleksja seminaryjna zmierzała do wyłonienia cech charakterystycznych dla etosu świętego ze wskazaniem tych, które są szczególnie ważne dla polepszenia jakości kultury tworzonej przez aktualne pokolenie ludzi w różnym stopniu związanych ze wspólnotą religijną. Polegała na sformułowaniu „wypadkowej” powstałej z zestawienia danych źródłowych wskazujących na uczucia religijne powiązane z pamięcią o świętym z danymi źródłowymi już zweryfikowanymi teologicznie (czyli uwzględniającymi poprawność kultu religijnego – Napiórkowski S.C., 2017, s. 11–23). Po kilku edycjach kompleksowe spojrzenie na szczegółowe wnioski doprowadziło do identyfikacji wspólnego dla interdyscyplinarnych grup badawczych, przedmiotu i zakresu źródłowego, inspirując do poszukiwań wspólnej metody badawczej. W konkluzjach jako najbardziej adekwatna nazwa dla tego interdyscyplinarnego obszaru badań pojawiła się „hagiologia” (Parzych-Blakiewicz K., 2017a, s. 591–593). W ten sposób każda z edycji seminaryjnych może być uznana za dyskusję zmierzającą do nakreślenia hagiologicznego profilu konkretnego świętego.

2. Hagiologia „klasyczna” i „aspektowa”

Szczegółowo pojęcie hagiologii jako dyscypliny naukowej opracował Ireneusz Werbiński (Werbiński I., 2004). Opisał on przedmiot hagiologii, metody badań hagiologicznych, twórczość hagiologiczną, sposoby dowodzenia „świętości kanonizowanej” oraz zadania hagiologii. Koncepcja ta odpowiada strukturze, przedmiotowi, metodzie i celom teologicznym, dlatego należy ją zakwalifikować do dyscyplin teologicznych. Efektem badań hagiologicznych jest ocena heroizmu wiary, dojrzałości osobowej oraz jakości i charakteru duchowości kandydata na ołtarze. Hagiologia jest przedstawiona jako dyscyplina badająca świętość ludzi, w których Kościół widzi wzór godny do naśladowania przez wiernych, a więc jako nauka teologiczna.

W proponowanym użyciu terminu „hagiologia” (od gr. *hagios* – święty) chodzi o specjalistyczne, specyficzne, określone podejście do przedmiotu badań skoncentrowanego na pojęciu i fenomenie świętości (Werbiński I., 2006, s. 151–166), a nie tylko o studiowanie biografii świętych. Należy tu odróżnić określenie „hagiologiczny” od „hagiograficzny” (Charkiewicz J., 2013, s. 129). Obszar danych hagiograficznych nie jest tożsamy z obszarem danych hagiologicznych (Werbiński I., 2004, s. 13–14; Charkiewicz J., 2013, s. 129), choć należy go ujmować w odpowiedziach na pytanie o świętość oraz weryfikację etosu życia i wiary ludzi, którym będzie przynależny tytuł „błogosławiony” lub „święty” Kościoła katolickiego. Jarosław Charkiewicz, przedstawiając aktualny stan badań dotyczący hagiologii klasycznej, wskazuje na zakres źródłowy teologiczny, choć daje możliwość połączenia badań teologicznych z literaturoznawczymi (Charkiewicz J., 2013, s. 129). Na podstawie własnych badań, w odniesieniu do hagiologii proponuję poszerzenie kręgu specjalistów ze względu na wspólny dla różnych obszarów badawczych przedmiot, a w efekcie właściwy dla hagiologii jako samodzielnej dyscypliny.

Ze względu na konieczność wyjaśnień związanych z szerszym kontekstem badań nad świętością i *sacrum*, opartych także na źródłach nieteologicznych, w niniejszym ujęciu doprecyzowany zostaje termin „hagiologia” – opisany przez Werbińskiego – jako „klasyczna”. Wskazując na nowy poziom badań hagiologicznych, przy rzeczowniku „hagiologia” użyte jest określenie „aspektowa”, co ma służyć odróżnieniu, że chodzi w niej o wieloaspektowość zintegrowanych badań nad kwestiami podejmowanymi w różnych dyscyplinach.

Hagiologia aspektowa koncentruje się na ludzkiej pamięci o świętych oraz specyficie upowszechniania wartości humanistycznych i religijnych jako sprzyjających uświęceniu. Tu pytania badawcze dotyczą kwestii

doskonałości osobowej, ludzkiej, rozumienia świętości i dążenia do niej, a także śladów *sacrum* w kulturze (Kowalczyk D., 2017, s. 33–47), granic między *sacrum* a *profanum* w ludzkiej przestrzeni życia (Parzych-Blakiewicz K., 2017b, s. 8; Sakowicz E., 2017, s. 25–33; Piechocka-Kłos M., 2017, s. 89–103) oraz społecznego znaczenia świętości (Sobczyk A.J., 2016, s. 249).

3. Specjalizacja hagiologiczna w „aspekcie”

Specjalizacja hagiologiczna na poziomie podstawowym, klasycznym, ma już opis (Werbiński I., 2004, s. 14; Werbiński I., 2006, s. 151–166; Sobczyk A.J., 2016, s. 249). Hagiologia aspektowa niejako wyłania się z klasycznej. Aktualny stan badań pozwala stwierdzić, że polega ona na łączeniu osiągnięć związanych z pracami badawczymi o tematyce dotyczącej świętych, powadżonymi w różnych dyscyplinach (najbardziej zaangażowane są: teologia, historia regionu, historia sztuki, muzykologia, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo). Kilkuletnie doświadczenia badawcze dotyczące zagadnień hagiologicznych pozwoliły na sformułowanie wniosku, że teologia daje perspektywę całościowego, integralnego traktowania zagadnień i aspektów hagiologicznych, jednak systematyzacja źródeł i metod badawczych wymaga pogłębionych dyskusji, a następnie całościowego opracowania, określenia i zweryfikowania. Teologiczne środowisko naukowe jawi się tu jako najbardziej kompetentne do integracji środowisk reprezentujących różne dyscypliny, gdyż posługuje się całościowym spojrzeniem na ludzką rzeczywistość wraz z jej otoczeniem. Aspektowość badań hagiologicznych określa kroki badawcze skierowane do poszczególnych dyscyplin spoza dziedziny nauk teologicznych, angażujących się w badania hagiologiczne.

3.1. Przedmiot badań hagiologii aspektowej

Ireneusz Werbiński stwierdza, że „Przedmiot hagiologii ze względu na bardzo szeroki zakres obejmuje takie zagadnienia, jak: istota i struktura świętości, źródła świętości, ascetyczny i mistyczny wymiar świętości oraz wszystko, co ma pozytywny lub negatywny wpływ na rozwój świętości” (Werbiński I., 2004, s. 19). Przedmiot ten ma charakter hagiiczny, powiązany z elementami religijności i odnoszący się do *sacrum* rozproszonego w ludzkiej przestrzeni i stykającego się z *profanum*. Dlatego wyjaśnienia dotyczące hagiologicznego aspektu badań teologicznych wykorzystują pojęcia i opisy fenomenów wskazujących na ludzkie doświadczenie rzeczywistości przekraczającej granice identyfikacji zmysłowej. W teologii klasycznej

przedmiot ten jest rozpatrywany wielokierunkowo. Najpierw jako główne przesłanie Bożego Objawienia, przekazanego poprzez Pismo Święte i Świętą Tradycję w Kościele (Sobór Watykański II, 2002, n. 8; Werbiński I., 2004, s. 95). Generalnie jest to definiowanie świętości w wymiarze absolutnym, teologalnym. Drugi kierunek tych badań teologicznych obejmuje weryfikację danych źródłowych pod względem autentyczności historycznej². Trzecim jest weryfikacja jakości życia ludzkiego pod względem dojrzałości osobowej, dokonywana narzędziami psychologicznymi (Werbiński I., 2004, s. 116–129). Badania wykazują, że święci charakteryzują się „normalną i dojrzałą osobowością” (Werbiński I., 2004, s. 127).

W hagiologii aspektowej zaś chodzi o zdefiniowanie profilu etycznego duchowego i religijnego ludzi wyniesionych na ołtarze, naszkicowanego w kulturze, będącego wyrazem uczuć religijnych i postrzegania konkretnego świętego w kolejnych pokoleniach, które tworzącą dzieje i historię Kościoła. Teologiczne potrzeby badawcze okazują się być jednak szersze niż tylko skoncentrowane na źródłach pochodzenia objawieniowego. Dlatego przedmiotem hagiologii aspektowej są wizerunki świętych różnorako zapisane w kulturze.

W kulturze istnieje zapis odniesienia ludzkiego ducha, serca i umysłu do świętości. Nie chodzi tu o badania obejmujące tylko przejawy kultu religijnego, prowadzone w ramach religioznawstwa, ale o badania dotyczące rozumienia świętości, specyfiki wdrażania jej w życie ludzkie i przyswajania przez osoby, z uwzględnieniem różnych kontekstów kulturowych, włącznie ze zróżnicowaniem tradycji religijnej. Tak rozumiany przedmiot hagiologiczny wymaga poszerzenia spektrum źródłowego na zakresy właściwe dla badań w ramach dyscyplin humanistycznych i społecznych oraz systematyzacji metodologicznej. Dyskusja interdyscyplinarna o świętych i różnorodnych śladach pamięci o nich pozostawionych w kulturze pokazała, że teologiczny przedmiot dotyczących świętych zajmuje także spory zakres źródłowy w innych dyscyplinach. Na szczególną uwagę zasługują tu źródła historyczne (historia regionu, sztuki, muzyki), kulturoznawcze, religioznawcze, artystyczne. Nie wystarczy jednak – jeśli chodzi o interdyscyplinarne podejście do przedmiotu badań – samo zaprezentowanie wyników kwerendy źródłowej. Doświadczenie kilku edycji seminariów interdyscyplinarnych dedykowanych dyskusji nad poszczególnymi świętymi zainspirowało do wspólnego zajęcia się kwestią dotyczącą wartości egzystencjalnej nauki, która płynie ze wzoru moralnego, jaki daje święty, a także kwestii dotyczącej „etosu świętego”, możliwego do wyrobienia u aktualnego i przyszłych pokoleń oraz o warunki, jakie należy utworzyć,

² Jest to „Odkrycie faktu historycznego” (Werbiński I., 2004, s. 101–103).

aby ów etos mógł być rozpoznany. Wyjaśnienie tych kwestii wymaga systematycznej hermeneutyki źródeł teologicznych i pozateologicznych, a przez to skorelowania badań z różnych dyscyplin.

W związku z powyższym dostrzegalna jest konieczność określenia hagiologicznego przedmiotu badań, który wynika z teologicznego i humanistycznego obszaru źródłowego. Obejmuje on świętość rozumianą w trzech kategoriach: Boska obecność, człowieczeństwo i egzystencja ludzka. Kategoria Boskiej obecności obejmuje aspekt teologalny, wskazujący na moment samoobjawienia Boga uświęcającego człowieka i całe stworzenie. Kategoria człowieczeństwa obejmuje aspekt ludzki – w pełni osobowy, podmiotowy jako wskazujący na autonomię w wartościowaniu i podejmowaniu decyzji do działania. Kategoria egzystencji ludzkiej obejmuje aspekt warunków egzemplifikacji wartości w osobie – jako podmiocie ujawniającym się w etosie wyrażanym przez styl postępowania i tworzenia różnorodnych dzieł. Dwie pierwsze kategorie należą w zasadniczej mierze do hagiologii klasycznej. W hagiologii aspektowej natomiast wskazują na założenia dla uściślenia celu badań z ukierunkowaniem na ewangelizację wprost skupioną na tematyce świętości, zachęcaniu do podejmowania wysiłków z nią związanych (Franciszek, 2018, n. 17, 32, 34) oraz wspieraniu wiernych w nabywaniu „umiejętności świętych”³. Trzecia kategoria charakteryzuje przedmiot hagiologii aspektowej.

3.2. Źródła badań hagiologii aspektowej

Hagiologia klasyczna skupia się na źródłach biblijnych (opis istoty świętości), historycznych (dotyczących życia kandydata na ołtarze), literackich (twórczość sługi Bożego, hagiografie), psychologicznych (definiujących metody weryfikacji profilu psychologicznego). Wypracowany na tej podstawie obraz błogosławionego lub świętego jest częścią teologicznych źródeł hagiologii aspektowej.

Elementem specyficznym dla hagiologii aspektowej są, poza wyżej wymienionymi źródłami, wizerunki ludzi zapisane w pamięci historycznej i tradycji jako święci – tzn. ci, którzy etosem swojego życia wskazali na kompetencje religijne i społeczne ukształtowane na założeniach ewangelicznych. Ślady, o których mowa znajdują się w źródłach właściwych dla badań historycznych, które obejmują dzieje regionu, kultury, sztuki i muzyki, a także dla badań teologicznych – dotyczące pobożności

³ Ks. Aleksander Żychliński (1889–1945) wymienia następujące umiejętności, które posiada człowiek święty: pragnienie świętości, zaparcie się siebie, codzienna praca nad doskonaleniem życia wewnętrznego, praca fizyczna i umysłowa podejmowana w dobrych intencjach, praca moralna, wytrwanie w praktykach utrwalających umiejętności świętych, usuwanie egoizmu, korzystanie z łaski Bożej (Żychliński A., 1999, s. 7–16).

ludowej, praktyk liturgicznych oraz źródeł dla kerygmatu i materiałów katechetycznych.

Źródłem dla badań hagiologii aspektowej jest także laicka przestrzeń kultury, w której istnieją ślady odniesienia do świętych w wypaczonym profilu etycznym. Przykładem jest figura św. Mikołaja, powiązana z obchodami świąt Bożego Narodzenia, zdeformowana przez środowiska oddalone od chrześcijaństwa do formatu opasłego krasnala w czerwonym kostiumie (Węclawik J., 2014, s. 234–247). Istnieje w tradycji świeckiej przypomnienie osoby św. Walentego, którego profil etyczny zredukowano do symboliki powiązanej z miłością erotyczną. Skrajnym przypadkiem jest zaś świecka pamięć o św. Marii Magdalenie, pozbawiona prawdy historycznej, fałszywie przedstawiająca jedną z najważniejszych świętych chrześcijaństwa jako nawróconą nierządnicę, a nawet obrazoburczo – jako kochankę lub żonę Jezusa (Ewertowski S., 2015, s. 181–193; Majerczyk M.T., 2015, s. 211–228; Czura T., 2015, s. 295–303; Węclawik J., 2015, s. 305–317). Z perspektywy badań hagiologii aspektowej, takie kazusy relatywizacji prawdy o świętych i zabawowego traktowania *sacrum* są kwestią badawczą, wymagającą specjalistycznych badań w zespołach teologiczno-humanistyczno-socjologicznych.

3.3. Cel badań hagiologii aspektowej

Celem hagiologii klasycznej jest ukazanie istoty świętości oraz zbadanie harmonii psychologicznej, duchowej i religijnej służby Bożego, zorientowanej na rzetelne wydanie opinii o dojrzałości osobowej kandydata na ołtarze jako adekwatnej w relacji do dojrzałości w świętości (Werbiński I., 2004, s. 61n.).

Hagiologia aspektowa stawia sobie za cel zbadanie i opis procesu wdrażania w ludzką egzystencję wartości wynikających z doświadczenia Absolutu, z ukierunkowaniem na wypracowanie metod i modeli wyrabiania umiejętności życia adekwatnych do celu hagiologii klasycznej, czyli w kierunku profilu człowieka świętego. W ramach ogólnego celu uwidoczni się cel szczegółowy, którym jest identyfikacja we wszelkich elementach kultury wartości ewangelicznych utożsamianych z humanistycznymi, czyli integralnie ujmującymi ludzkie dążenia do zaspokojenia potrzeby doskonalenia, dążenia do pełni, do lepszego stanu i bytu z uwzględnieniem możliwości uwarunkowanych różnymi kontekstami kultury i cywilizacji. Cel ten może być zrealizowany w warunkach badawczych zintegrowanego zespołu interdyscyplinarnego (multi- i trans-), którego badania należą do wspólnego obszaru badań podstawowych⁴. Ta integracja jest niezbędna

⁴ „Badania podstawowe” to ten rodzaj działań naukowych w ramach danej dyscypliny, zmierzających do poszerzenia już istniejącej wiedzy ([b.a.], 2019).

do realizacji celu humanistycznego, tj. skoncentrowanego na człowieku jako osobie, czyli podmiocie cielesno-duchowym, autonomicznym, żyjącym w wymiarze historyczno-transcendentalnym (czyli w dziejach i w przestrzeni aksjologicznej).

Realizacja ogólnego celu badawczego, skoncentrowanego na przedmiocie hagiologicznym, odbywa się przez wymianę wiedzy między specjalistami różnych dyscyplin teologicznych i nieteologicznych oraz wspólne wypracowanie zasad integracji naukowej między tymi dyscyplinami, z koncentracją na przedmiocie hagiologicznym. W hagiologii klasycznej odbywa się na poziomie wykorzystania metod badawczych historycznych, psychologicznych oraz literaturoznawczych i językoznawczych. Dokonuje się w obszarze badań teologicznych. W hagiologii aspektowej ma miejsce współpraca badawcza, która angażuje do dyskursu naukowego badaczy i praktyków z różnych dyscyplin. Jest to nie tylko zapożyczenie metod, wykorzystanie wyników osiągniętych w ramach badań specjalistycznych, ale jest to koncentracja badawcza różnych specjalistów na wspólnym przedmiocie. W efekcie wyodrębnia się nowy obszar badawczy, poszerzający stan badań nie tylko w naukach teologicznych, ale także w innych aż do przesunięcia akcentów z celów *stricte* należących do danej dyscypliny na wspólne dla kilku, o merytorycznej wartości źródłowo powiązanej z hagiologią klasyczną. Integracja badań według koncepcji hagiologii aspektowej spowoduje podwyższenie poziomu badań naukowych i prac rozwojowych w ramach teologii, ale także historii, sztuki, muzykologii, kulturoznawstwa i innych dyscyplin, które posiadają w swoich źródłach informacje właściwe dla hagiologicznego przedmiotu badań. Dlatego też celem partykularnym hagiologii aspektowej jest skorelowanie intelektualnych wysiłków badaczy reprezentujących różne dyscypliny. Ten cel uwzględnia wartość każdego świadectwa nawiązującego do ludzkiego doświadczenia *sacrum*.

Wysiłki naukowe zmierzające do osiągnięcia obu celów służą społeczeństwu – kulturze i cywilizacji – dostarczając spójnej, logicznej, klarownie ujętej wiedzy na temat sensu wdrażania w życie społeczne i osobiste humanizmu o jak najwyższej jakości. Teologiczna kwalifikacja takiego humanizmu polega na weryfikacji różnych humanizmów pod względem ich adekwatności do ewangelii jako źródła do sformułowania koncepcji humanizmu najbardziej odpowiedniego dla powiększania i upowszechniania dobra ludzkiego w skali potrzeb indywidualnych i społecznych.

3.4. Badania podstawowe w hagiologii aspektowej

Badania podstawowe hagiologii klasycznej należą do specjalizacji w zakresie teologii duchowości, a ich specyfikę stanowi hagiologiczna weryfikacja kandydatów na ołtarze.

Badania podstawowe w obszarze obejmującym przedmiot hagiologii aspektowej obejmują aspekty teologiczne z zakresu antropologii teologicznej, teologii duchowości włącznie z hagiologią klasyczną, teologii moralnej, teologii fundamentalnej, eklezjologii, mariologii i teologii pastoralnej, a także historii regionu, dziejów kultu religijnego, historii muzyki i sztuki, literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, socjologii, psychologii społecznej. Dotyczą one poznania i opisu ludzkiej przestrzeni życia pod kątem egzystencjalnej wartości praktyk religijnych w aspekcie odnoszącym się do dogmatu obcowania świętych. Należy przewidzieć, że ich eksploracja będzie oddziaływała na umacnianie w ludziach hierarchii wartości leżącej u podstaw tworzenia zasad humanizujących życie społeczne i rodzinne według ideałów ewangelicznych.

4. Multidyscyplinarność i transdyscyplinarność w badaniach o charakterze hagiologicznym

Realizacja hagiologicznego celu badań wymaga – z racji zainteresowania wiedzą dostarczaną z wielu dziedzin – poszerzenia kręgu spotkań naukowych na wiele środowisk naukowych oraz nienaukowych – czyli interdyscyplinarności⁵. Takie spotkania umożliwiają wymianę doświadczeń i wzajemne poznanie osiągnięć naukowych. W konsekwencji pojawia się szansa na zwiększenie wpływu badań naukowych w dyscyplinach nauk teologicznych i humanistycznych na funkcjonowanie infrastruktury gospodarczej, ekonomicznej i kulturalnej, zaś wobec środowisk naukowych otwierają się nowe obszary badawcze. Należy zwrócić tu uwagę na potrzebę systematycznej pracy w dwóch rodzajach zespołów badawczych: do badań transdyscyplinarnych i do badań multidyscyplinarnych.

Współczesny zasób wiedzy w zakresie badań interdyscyplinarnych dostarcza dwóch pojęć: multidyscyplinarność (inaczej wielodyscyplinarność) i transdyscyplinarność. Są to pojęcia coraz częściej używane w odniesieniu do badań w ramach wielu dziedzin i dyscyplin nauko-

⁵ Interdyscyplinarność – czyli międzydyscyplinarność – zakłada współpracę badawczą pomiędzy dyscyplinami tworzącymi zbliżone teorie naukowe (Opozda D., 2014, s. 172; Nowak M., 2010, s. 3–14).

wych⁶. Wskazują na dwuwymiarowość badań naukowych: ukierunkowanie na źródła określające klasyczny zakres przedmiotowy danej dyscypliny oraz ukierunkowanie na element funkcjonalności fenomenu stanowiącego wspólny przedmiot badań. Określają one dwutorowość podejścia badawczego. Chodzi w nich o dyskurs naukowy, ale także o dyskusje środowiska naukowego ze środowiskiem praktyków.

Transdyscyplinarność oznacza współpracę pomiędzy różnymi dyscyplinami naukowymi, także praktycznymi⁷. Polega na zintegrowaniu „paradygmatu ogarniającego kilka dyscyplin. Paradygmat stara się transcendować, przekraczać ograniczenia poszczególnych dyscyplin, proponując szerokie ramy teoretyczne dla dokonywania syntezy ich wspólnych tematów i elementów” (Kozłowski J., 1996, s. 4). W efekcie realna staje się wizja zwiększenia wpływu badań naukowych i prac rozwojowych na funkcjonowanie otoczenia społeczno-gospodarczego. W dalszej konsekwencji, hipotetycznie można przypuszczać, że podjęcie badań hagiologicznych w wymiarze transdyscyplinarnym przyczyni się do poszerzenia wiedzy z obszaru badań podstawowych w dziedzinie nauk teologicznych i humanistycznych w kierunku specyfiki właściwej dla innowacyjności badań naukowych. Relacje budowane na podstawie dyskusji nad wspólnym dobrem, prowadzone w zespołach utworzonych przez naukowców i praktyków reprezentujących podmioty gospodarcze i ekonomiczne, umożliwiły poznanie i zdefiniowanie szczegółów niezbędnych do precyzyjnego usystematyzowania struktury hagiologii jako dyscypliny humanistycznej ukierunkowanej swoje badania na kontekst prospołeczny, dostosowany do priorytetów gospodarczych, a zarazem kontekst proлюдzki, uwzględniający przede wszystkim działania o charakterze *prolife* i *profamily*.

Multidyscyplinarność jest podejściem dialogicznym, czyli z zachowaniem tożsamości metodologicznej badań w ramach określonej dyscypliny z wyjściem/otwarcie na inne obszary badawcze, podstawowe w innych dyscyplinach⁸. Multidyscyplinarność badań hagiologicznych oznacza definiowanie pojęć określających kierunek badań oraz zakres merytoryczny w ten sposób, aby zrealizować zadania celu głównego, mające charakter

⁶ Zob. np. Palczewska M., 2017; Kita M., Ślawska M. (red.), 2012–2014; Włodarczyk R., Żłobicki W., 2015; Surman J., 2017, s. 351–355 (ostatnia pozycja jest recenzją książki pod redakcją Dominique Pestre, pt. *Histoire des sciences et des savoirs*, t. 1–3, Paryż 2015).

⁷ Zob. Blassnigg M., 2011, s. 167n – autorka przytacza wypowiedź specjalistów z obszaru badań nad zarządzaniem wiedzą naukową, opisujących cechę transdyscyplinarności jako mobilizacji „perspektyw teoretycznych i praktycznych metodologii służących rozwiązaniu problemów”: Helge Nowotny, Pettera Scotta, Micheale Gibsona (2003, Introduction, *Mode 2 Revisited: The New Production of Knowledge*, Minerva: A Review of Science, Learning and Policy, nr 41, s. 179–194).

⁸ „W badaniach multidyscyplinarnych problemy bada się niezależnie od siebie, a ich wyniki łączą ze sobą” (Kozłowski J., 1996, s. 3).

badan podstawowych. Multidyscyplinarne podejście oznacza próbę zbadania wspólnego przedmiotu z różnych perspektyw, aż do zapoczątkowania nowej dyscypliny (Kozłowski J., 1996, s. 4). W efekcie powstaje obszar do specjalizacji badaczy z różnych dyscyplin. W kontekście hagiologicznym oznacza integrację prac badawczych wykonywanych przez specjalistów z dziedziny nauk teologicznych, humanistycznych i społecznych, skoncentrowanych na przedmiocie hagiologicznym.

5. Innowacyjność w badaniach hagiologii aspektowej

Wątek innowacyjności w badaniach humanistycznych, także hagiologicznych, na obecnym etapie osiągnięć naukowych znajduje się w sferze metateorii humanistycznych. Opisując go można co najwyżej posługiwać się hipotetycznymi stwierdzeniami i przypuszczeniami. Niemniej jest to istotny etap w badaniach nad humanistyką innowacyjną, powiązaną z wymiarem społecznym i gospodarczym. Weryfikacja hipotez dotyczących humanistyki innowacyjnej wymaga dyskusji i pogłębionych badań oraz aplikacji teorii w praktyce. Ze względu na dość duży dystans między naukami empirycznymi i ścisłymi a humanistyką, prace te wymagają głębszego namysłu a nawet swoistej „burzy mózgów”. Taki też jest sens zaproponowania hagiologii aspektowej w jej innowacyjności jako pożądanej społecznie cechy nauk, także tradycyjnie niezwiązanych z gospodarką.

Zintegrowanie obu wymiarów – transdyscyplinarnego i multidyscyplinarnego – podejścia do przedmiotu badań pozwala dostrzec kierunek rozwoju nauki w stronę innowacyjności, czyli ukierunkowania badań naukowych na rozwój zrównoważony i etycznie sprawiedliwy rozwój gospodarki oraz polepszenie produkcji⁹. Hagiologia klasyczna przygotowuje fundament dla aspektowej, która ma charakter ciągłego otwierania się na nowość, a mającej na względzie nieustanne doskonalenie jakości ludzkiej egzystencji. Przedmiot hagiologii aspektowej sytuuje się na granicy między teologią a humanistyką, integrując badania specjalistyczne wokół kwestii polepszania warunków ludzkiego istnienia, opartych na aksjologicznych i moralnych podstawach. Dlatego systemowe podejście transdyscyplinarne i multidyscyplinarne zarazem ujmuje przedmiot hagiologiczny całościowo, integrując dane uzyskane ze źródeł badanych oraz dane pochodzące z aktualnych doświadczeń i obserwacji przemian społecznych. W ten sposób teologia oraz inne dyscypliny humanistyczne stają na progu innowacyjności badań, poszukując sposobu wyjaśniania i wdra-

⁹ O potrzebie refleksji nad formowaniem „nowej” humanistyki w kontekście „użyteczności” społecznej, zob. Nycz R., 2017; [b.a.], 2018; [b.a.], 2016.

żania wartości ludzkich – które w ujęciu teologicznym mają zawsze wymiar ewangeliczny i uświęceniowy – w struktury społeczne, tzw. świeckie lub laickie.

Innowacyjność w badaniach hagiologii aspektowej należy rozumieć fundamentalnie. Oznacza ona wspólne poszukiwanie korelacji między humanistycznym przedmiotem badań a potrzebami życia społecznego i gospodarczego. Na hagiologiczną perspektywę wspólnych badań składają się trzy profile badań: teologiczny, dziejowy i kulturowy. Teologiczny – dostarcza wizji człowieczeństwa w wymiarze wspólnotowym, gdzie motywem więzi międzypersonalnych jest relacja z Bogiem jako Absolutem determinującym zasady etyczne i moralne. Dziejowy – uwidocznia konkretny, czasoprzestrzenny kontekst potrzeb społecznych. Kulturowy – kreśli obraz dynamiki i natężenia preferencji i potrzeb duchowych.

Podsumowanie

Hagiologia jest dyscypliną teologiczną, zajmującą się tematyką dotyczącą świętości i świętych. Istnieje jednak nieopracowana dotychczas kwestia hermeneutyki źródeł nieteologicznych, które także obejmują przedmiot *sacrum*. Chodzi tu zwłaszcza o wszelkie elementy kultury, które znajdują się w obszarach źródłowych różnych dyscyplin, nie tylko teologicznych. Hagiologia w sensie klasycznym, czyli obejmująca teologiczny aspekt badań, dostarcza badaniom interdyscyplinarnym fundamentów do opisanego kręgu badań hagiologicznych jako specjalizacji wykraczającej poza teologię. W ten sposób narodziła się hagiologia aspektowa, charakteryzująca się usystematyzowanymi badaniami teologicznymi w zakresie współpracy naukowej multidyscyplinarnej i transdyscyplinarnej.

Hagiologiczny przedmiot badań, przekraczający granice teologii, połączył zainteresowania badawcze teologów, historyków, historyków regionu i sztuki, muzykologów, literaturoznawców, kulturoznawców, psychologów i innych specjalistów. Dyskusje specjalistyczne w grupie osób reprezentujących różne dyscypliny wytworzyły potrzebę skorelowania badań wielospecjalistycznych. Na obecnym poziomie świadomości naukowej w odniesieniu do badań nad przedmiotem hagiologicznym, tę potrzebę zaspokajają koncepcja badań transdyscyplinarnych i multidyscyplinarnych. W efekcie teologia i humanistyka zostają otwarte na innowacyjność – cechę właściwą dla nauk empirycznych i technicznych.

Hagiologia aspektowa wykracza poza granice klasycznej, znajdującej się w obszarze nauk teologicznych. Obejmuje aspekty wynikające z badań nad źródłami właściwymi dla dyscyplin innych niż teologia. Wspólne za-

interesowanie specjalistów reprezentujących różne dyscypliny naukowe zintegrowanym przedmiotem badań hagiologicznych daje szansę na rozwój wszystkich zaangażowanych w badania dyscyplin w nowym kierunku, aż do specjalizacji hagiologicznej. W kolejnych etapach konstruowania struktury badań hagiologii aspektowej potrzebne są przemyślenia dotyczące specyfiki badań hagiologicznych w dyscyplinach z dziedziny nauk humanistycznych, a także społecznych.

HAGIOLOGIA „ASPEKTOWA” JAKO PERSPEKTYWA INTEGRACJI BADAŃ TEOLOGICZNYCH I NIETEOLOGICZNYCH

(STRESZCZENIE)

W artykule jest opisana hagiologia aspektowa jako propozycja nowej dyscypliny wywodzącej się z hagiologii klasycznej. Teza jest rozwinięta w pięciu punktach: opis warmińskich badań hagiologicznych, rozróżnienie pojęć – „hagiologia klasyczna” i „aspektowa”; hagiologiczna specjalizacja w „aspekcie” (tu jest przedstawiony szkic systematyzacji hagiologii aspektowej w porównaniu z klasyczną: przedmiot, źródła, cel badań, badania podstawowe), multidyscyplinarność i transdyscyplinarność hagiologii aspektowej oraz innowacyjność jej badań. Przedmiotem badań hagiologii klasycznej jest świętość jako kwestia badana w źródłach objawionych oraz w etosie religijnym kandydatów na ołtarze. Przedmiot badań hagiologii aspektowej zawiera elementy *sacrum* znajdujące się w kulturze oraz należące do źródeł dyscyplin spoza dziedziny nauk teologicznych. *Sacrum* w kulturze powinno być analizowane różnymi metodami specjalistycznymi, dlatego badania nad tym przedmiotem są interdyscyplinarne. Korelacja badań interdyscyplinarnych badań specjalistycznych domaga się utworzenia dwóch zespołów badawczych: transdyscyplinarnego i multidyscyplinarnego. Koncentracja nad przedmiotem hagiologicznym – jako wspólnym dla różnych dyscyplin teologicznych i spoza teologii – prowadzi do utworzenia samodzielnej specjalizacji, którą autorka artykułu nazywa „hagiologią aspektową”. Rozwój badań w ramach hagiologii aspektowej ma charakter otwarty na potrzeby społeczne i gospodarcze (czyli innowacyjny) z zachowaniem wymiaru prołudzkiego.

“THE ASPECTUAL” HAGIOLOGY AS THE PERSPECTIVE OF THE INTEGRATION OF RESEARCH THEOLOGICAL AND NOT THEOLOGICAL

(SUMMARY)

In the article is described aspectual hagiology as the proposal of new discipline descending from the classical hagiology. The thesis is developed in five points: the Warmian description of hagiology research, the distinction of notions – the hagiology classical and aspectual; the hagiology specialization in ‘the aspect’ (here is sketch of the systematization of the aspectual hagiology in comparison with the classical one:

the object, sources, the aim of research, fundamental research), the multidisciplinary and the transdisciplinarity of the aspectual hagiology and the innovativeness of its research. A subject of study of the classical hagiology is the sainthood as the matter investigated in sources revealed and in the religious ethos of candidates for the altars. The subject of study of the aspectual hagiology includes some elements *the sacrum* in the culture and belonging to sources of disciplines outside the field of theological researches. Sacrum in culture should be examined by various specialist methods, therefore research on this subject is interdisciplinary. The correlation of interdisciplinary specialist research calls for the creation of two research teams: transdisciplinary and multidisciplinary. Concentration on the hagiological subject as common to different theological and non-theological disciplines leads to the creation of an independent specialization – which the author of the article calls an aspectual „hagiology”. The development of research within the framework of aspectual hagiology is open to social and economic (that is innovative) needs with the preservation of the human dimension.

BIBLIOGRAFIA

- [b.a.], 2016, *Co to jest innowacyjność?*, w: *Biznes w Krakowie* [online], dostęp: 13.05.2016 <https://business.krakow.pl/get_pdf.php?dok_id=200142>.
- [b.a.], 2018, *Innowacyjna firma*, w: *Portal Innowacji* [online], dostęp: 29.06.2018 <http://www.pi.gov.pl/Firma/chapter_95851.asp>.
- [b.a.], 2019, *Badania podstawowe*, w: *Encyklopedia zarządzania* [online], dostęp: 12.02.2019, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Badania_podstawowe>.
- Blassnigg Martha, 2011, *Powrót do ludzkich wartości poprzez transdyscyplinarność*, Przegląd Kulturoznawczy, nr 1(9), s. 167–169.
- Charkiewicz Jarosław, 2013, *Współczesny stan badań nad prawosławną hagiologią*, Elpis, z. 27(40), s. 129–137.
- Czura Tomasz, 2015, *W poszukiwaniu tożsamości Marii z Magdali. Od fabularnej fikcji do źródłowej prawdy*, w: Jacek Jezierski, Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Paweł Rabczyński (red.), *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn, s. 295–303.
- Ewertowski Stefan, 2015, *Maria Magdalena w filmie*, w: Jacek Jezierski, Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Paweł Rabczyński (red.), *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn, s. 181–193.
- Franciszek, 2018, *Adhortacja apostołska „Gaudete et exsultate”*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- Kita Małgorzata, Ślawska Magdalena (red.), 2012–2014, *Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną*, t. 1–3, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Kowalczyk Dariusz, 2017, *Kościół na Zachodzie a szachy, czyli sacrum i profanum w grze królewskiej*, Forum Teologiczne, t. 18, s. 33–47.
- Kozłowski Jan, 1996, *Narodziny i rozwój dyscyplin naukowych*, Sprawy Nauki. Biuletyn Komitetu Badań Naukowych, nr 1, dostęp w: Komitet Badań Naukowych [online], w strukturach strony archiwalnej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego,

- aktualizowanej do 5 lipca 2004, 12.02.2019, <<http://kbn.icm.edu.pl/pub/kbn/sn/archiwum/9601/kozlow.html>>.
- Majerczyk Marta T., 2015, *Święta Maria Magdalena w książce Angeli Hunt pt. „Opętana. Tajemnice życia Marii Magdaleny”*, w: Jacek Jezierski, Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Paweł Rabczyński (red.), *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn, s. 211–228.
- Napiórkowski Stanisław Celestyn, 2017, *Święci w kulcie? Tak! Ale jak?*, w: Katarzyna Parzych-Blakiewicz (red.), *Święci w wierze, tradycji, literaturze i sztuce. Inspiracje do badań hagiologicznych*, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn, s. 11–23.
- Nowak Marian, 2010, *Dialog interdyscyplinarny i jego modele w uprawianiu pedagogiki*, Rozprawy Społeczne, nr 1, s. 3–14.
- Nycz Ryszard, 2017, *Nowa humanistyka w Polsce: kilka bardzo subiektywny obserwacji, koniektur, refutacji*, Szkice. Drugie Teksty, nr 1, s. 18–40 [DOI: 10.18318/td.2017.1.2].
- Opozda Danuta, 2014, *Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny*, Paedagogia Christiana, nr 2, s. 169–182 [DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2014.029>].
- Palczewska Milena, 2017, *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność w badaniach polemologicznych*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, 2017a, *Sprawozdanie z XVII Dni Interdyscyplinarnych pt. „Między sacrum a profanum – święci w kulturze”*, Olsztyn 7–9 listopada 2016 r., Studia Elbląskie, t. 18, s. 591–593.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, 2017b, *Wstęp*, w: Katarzyna Parzych-Blakiewicz (red.), *Święci w wierze, tradycji, literaturze i sztuce. Inspiracje do badań hagiologicznych*, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn, s. 7–8.
- Piechocka-Kłos Maria, 2017, *Święci i postacie biblijne w herbach miast w województwie warmińsko-mazurskim*, Forum Teologiczne, t. 18, s. 89–103.
- Sakowicz Eugeniusz, 2017, *Wszyscy Święci (kanonizowani i niekanonizowani) w Kościele i kulturze*, w: Katarzyna Parzych-Blakiewicz (red.), *Święci w wierze, tradycji, literaturze i sztuce Inspiracje do badań hagiologicznych*, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn, s. 25–33.
- Sobczyk Adam J., 2016, *Aktualne nurty i perspektywy teologii duchowości katolickiej w Polsce w świetle periodyku „Duchowość w Polsce”*, Studia Nauk Teologicznych PAN, t. 11, s. 245–263.
- Sobór Watykański II, 2002, *Konstytucja dogmatyczna Objawieniu Bożym „Dei verbum” (1965)*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – deklaracje*. Tekst polski – nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań.
- Surman Jan, 2017, *Globalność, nowoczesność, transdyscyplinarność: historia wiedzy naukowej od Gutenberga do googla*, Historyka. Studia Metodologiczne, t. 47, s. 351–355.
- Werbiński Ireneusz, 2004, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Werbiński Ireneusz, 2006, *Hagiologia i inne dyscypliny naukowe*, Studia Nauk Teologicznych PAN, t. 1, s. 151–166.
- Węclawik Józef, 2014, *Daleka bliskość św. Mikołaja. Postać Świętego w procesie desakralizacji*, w: Katarzyna Parzych-Blakiewicz (red.), *Św. Mikołaj Biskup Myry w wierze*,

pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn, s. 221–250.

Węclawik Józef, 2015, *Zmiany znaczeniowe postaci świętej Marii Magdaleny*, w: Jacek Jezierski, Katarzyna Parzych-Blakiewicz, Paweł Rabczyński (red.), *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn, s. 305–317.

Włodarczyk Rafał, Żłobicki Wiktor (red.), 2015, *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki – wymiary teoretyczny i praktyczny*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Żychliński Aleksander, 1999, *Wtajemniczenie w umiejętność świętych. Praktyczne wskazówki dla życia wewnętrznego*, Oficyna Wydawnicza VIATOR, Warszawa.